

Вадим КОЛОМІЄЦЬ

викладач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
кандидат юридичних наук

<https://orcid.org/0000-0001-5678-675X>

ПСИХІЧНА НЕДОТОРКАННІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ

У сучасному правовому суспільстві захист основоположних прав людини є пріоритетним завданням кримінального законодавства. Одним із таких прав є психічна недоторканність, яка забезпечує свободу особистості від незаконного впливу на її психоемоційний стан. В умовах розвитку інформаційних технологій, поширення психологічного насильства та маніпулятивних практик актуальність кримінально-правової охорони психічної недоторканності значно зростає. Незважаючи на важливість цього питання, нормативне закріплення та механізми захисту психічної недоторканності залишаються недостатньо дослідженими та потребують удосконалення.

У кримінальному праві України немає окремого визначення цього поняття, а відповідальність за посягання на психічну недоторканність найчастіше розглядається в контексті інших правопорушень, таких як погроза, катування чи доведення до самогубства. Право недоторканності є природним правом кожної людини. Воно включає в себе право як на фізичну, так і психічну недоторканність. Це право характеризується трьома взаємопов'язаними елементами.

Їх ще називають можливості-правомочності: 1) право на позитивні дії, тобто право користуватися й розпоряджатися своїм тілом, окремими його органами і тканинами, право вільно здійснювати вчинки відповідно до власної свідомості та волі; 2) право вимагати від інших суб'єктів виконання їх юридичного обов'язку не втручатися в фізичну та психічну складову особи без її дозволу, не допускати будь-якого негативного фізичного та психічного впливу на людину; 3) право на державний захист у різних формах (в тому числі і кримінально-правовими засобами) від неправомірних посягань на фізичну та психічну складову особи [1].

Психічна недоторканність як складова цього права охоплює захист особи від примусового або незаконного впливу на її свідомість, емоційний стан та свободу волевиявлення. Вона є важливим елементом особистої автономії людини та безпосередньо пов'язана з її гідністю, психічним здоров'ям та здатністю приймати самостійні рішення. У кримінально-правовому аспекті посягання на психічну недоторканність може проявлятися в різних формах, таких як психологічний тиск, маніпуляція, шантаж, погрози чи жорстоке поводження. Водночас сучасні реалії, зокрема розвиток цифрових технологій, поширення кібербулінгу, інформаційного насильства та пропагандистських методик, створюють нові виклики у сфері забезпечення психічної недоторканності. В науці кримінального права поряд з недоторканністю вживають поняття безпеки, яка може бути фізичною та психічною. Під нею розуміється стан захищеності людини від зовнішніх загроз усіх немайнових благ останньої.

Вважається, що безпека людини – це її соціальна захищеність, яка забезпечує зберігання самої людини та її окремих життєво важливих функцій у відповідності з найбільшими можливостями суспільства. Виділяють репродуктивну безпеку, психологічну безпеку, духовну безпеку, економічну безпеку, екологічну безпеку тощо. В. В. Шабалистий під психологічною безпекою розуміє стан захищеності свідомості людини від будь-яких розладів або факторів, що можуть їх спричинити [2, с. 212]. Таке визначення автор дає з урахуванням Закону України «Про психіатричну допомогу». [3].

Кримінально-правовий захист психічної недоторканності особи спрямований на запобігання будь-якому незаконному впливу, що може порушити її психоемоційний стан, викликати психологічні страждання або обмежити здатність до самостійного прийняття рішень. Важливим аспектом такого захисту є диференціація між законними діями,

спрямованими на вплив на свідомість людини (наприклад, психотерапія, педагогічний вплив), та протиправними формами впливу, які можуть мати на меті маніпуляцію, примус чи завдання психічних страждань.

У сучасному кримінальному законодавстві України існують норми, які певною мірою захищають психічну недоторканність особи. Зокрема, це статті Кримінального кодексу України, що передбачають відповідальність за погрозу вбивством (ст. 129), доведення до самогубства або спроби самогубства (ст. 120), катування (ст. 127), домашнє насильство (ст. 126-1), а також примушування до вчинення дій, які суперечать волі особи (ст. 355) [4]. Однак ці норми є розрізненими й не охоплюють усіх можливих проявів незаконного впливу на психіку людини.

Отже, психічна недоторканність є невід'ємною складовою особистої автономії людини, що забезпечує її свободу від будь-якого неправомірного впливу на психоемоційний стан. В умовах сучасних загроз, таких як інформаційне насильство, кібербулінг, маніпулятивні практики та психологічний тиск, питання кримінально-правового захисту цього права набуває особливої актуальності.

Незважаючи на існуючі правові механізми, нормативно-правове регулювання психічної недоторканності в Україні залишається фрагментарним і потребує вдосконалення. Важливим завданням є розробка спеціальних кримінально-правових норм, які б комплексно регулювали відповідальність за різні форми психологічного насильства та незаконного впливу на свідомість людини.

1. Храмцов О. Щодо психічної недоторканності як об'єкта кримінально-правової охорони. Матеріали норвезько-української конференції, присвяченої діяльності Ф. Нансена в Україні у 1921–1922 роках, (Харків, 10–11 жовт. 2019 р.) / Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна; Посольство Норвегії в Україні. Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2019. URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/server/api/core/bitstreams/3fc4a1c7-63c9-4abb-8444-3e7865d596b0/content> (дата звернення 14.02.2025р.).

2. Шаблюстий В. В. Безпечовий вимір кримінального права України: Людино-центристське дослідження: монографія. Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Ліра ЛТД, 2015. 420 с.

3. Закон України «Про психіатричну допомогу» від 22.02.2000. *Відомості Верховної Ради України*. № 19. С.143. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text> (дата звернення 14.02.2025р.).

4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року. № 2341-III. Дата оновлення: 26.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 14.02.2025р.).

Микола КОЛОМОЙЦЕВ

докторант Національного наукового
центру «Інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»
Міністерства юстиції України
(м. Харків, Україна),
кандидат юридичних наук

<https://orcid.org/0009-0005-8957-5509>

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗАХИСТ ОСОБИ У ПЕРІОД ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Принцип забезпечення права на захист закріплений у законодавстві всіх демократичних держав. Це є природним наслідком демократизації сфери кримінального судочинства та посилення правових гарантій для захисту інтересів його учасників. Водночас аналіз судової практики та наукових досліджень свідчить, що рівень довіри громадян до адвокатів залишається доволі низьким, серед окремих громадян – навіть нижче, ніж до представників органів досудового розслідування і суддів.

Окремі представники наукової спільноти та представники правозахисної сфери активно обговорюють потребу реформування адвокатури. Таку реформу визначають, як одну з надважливих складових комплексного оновлення правової системи України, спрямованого на утвердження верховенства права та забезпечення ефективного захисту прав громадян. Посилення інституту адвокатури відіграє значну роль у процесі демократизації суспільства,